

Andrzej Szczypiorski

MAŠA ZA
MESTO ARRAS

Andrzej Szczypiorski
Maša za mesto Arras

PRETAKANJA

III

MAŠA ZA MESTO ARRAS

Andrzej Szczypiorski

- Naslov izvirnika: Msza za miasto Arras
Prvič izdano v poljščini leta 1971
pri založbi Czytelnik (Varšava)
- © Andrzej Szczypiorski, 1971
Vse pravice razen poljskih, francoskih in
italijanskih so zadržane pri:
© Diogenes Verlag AG (Zürich), 1988
- © za slovensko izdajo: Družina d. o. o., 2015
- Izdaja: prva
- Prevod: Jana Unuk
- Urednik: Jože Horvat
- Spremna beseda: Jože Horvat
- Oblikovanje: Lucia Jerman
- Grafična priprava: Stanislav Oražem
- Izdala in založila: Družina d. o. o.
- Za založbo: Tone Rode
- Natis: Tiskano v Sloveniji
- Naklada: 500 izvodov
- Ljubljana 2015

Knjižno delo je izšlo v okviru knjižnega programa,
ki ga sofinancira Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Vse informacije o knjigah založbe Družina
najdete na spletni strani: **www.druzina.si**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.162.1-311.2

SZCZYPIORSKI, Andrzej

Maša za mesto Arras / Andrzej Szczypiorski ; [prevod Jana Unuk ; spremna beseda
Jože Horvat]. - 1. izd. - Ljubljana : Družina, 2015. - (Pretakanja ; 3)

Prevod dela: Msza za miasto Arras

ISBN 978-961-04-0220-6

281836544

Andrzej Szczypiorski
MAŠA ZA MESTO ARRAS

DRUŽINA
2015

Spomladi leta 1458 sta mesto Arras napadli kuga in lakota. V mesecu dni je pomrla skoraj petina meščanov.

Oktobra 1461 je iz nepojasnjenih vzrokov prišlo do razvpi-tega »*Vauderie d'Arras*«. To so bili okrutno preganjanje Židov in čarovnic, sodni procesi zaradi namišljenih herezij pa tudi izbruh ropanja in zločinov. Po treh tednih se je vse pomirilo.

Čez nekaj časa je David, utrechtski škof, bastard burgund-skega vojvode Filipa Dobrega, razveljavil vse obsodbe zaradi čarovništva in Arras blagoslovil.

Ti dogodki so ozadje tega romana.

A. S.

Tistega večera je prišel k meni in mi očital, da ne ljubim našega mesta. Že s praga je kričal togotne obtožbe. Sprejel sem ga s spoštovanjem, kakršno smo dolžni svojim učiteljem. Odvedel sem ga v hišo in mu odkazal udobno mesto, ker sem menil, da mu bosta mirno okolje in pijača, s katero sem ga nameraval pogostiti, ohladila jezo ... Toda ni se hotel usesti. Pri migotavi luči svetilke sem videl njegov hudo nabrekli obraz. Še nikoli prej ga nisem videl tako besnega in prisegel bi, da je bolan, vendar je to, kar je govoril, pričalo o njegovi prisebnosti. Obtožil me je, da sem prejšnjo noč hotel zapustiti mesto, o čemer so ga zaupno obvestili. Najprej me je prijelo, da bi njegove obtožbe odpravil s smehom. Toda saj sem ga vendar poznal. Če je prišel k meni, je očitno imel v rokah dokaze ... Prejšnjega večera sem nameraval oditi k Davidu. Pripravil sem se za na pot, vse sem počel na skrivaj. Pred polnočjo sem odšel z doma, še prej pa sem poslal služabnika z osedlanim konjem k vratom svetega Egidija. Našel sem ga tam, kjer sva se dogovorila. Drgetal je od mraza in strahu. Noč je bila hladna,

zaganjal se je sunkovit veter in raztresal listje, ki je popadalo z dreves. Zelo me je presenetilo, ko sem opazil, da so vrata na široko odprta in da most ni dvignjen. Stražarji so kockali nedaleč stran. Bili so zatopljeni v igro in zdelo se je, da se niti najmanj ne zmenijo za prehod. Vohal sem past. Tekel je čas, poln nenavadne groze. Konj je nestrpno udarjal s kopitom ob tla. Vzšel je mesec, ogromen in bel kakor snežena kepa. Na lepem sem zaslišal korake in takoj zatem zagledal cistercijanca, ki se je očitno bližal mestnim vratom. Eden izmed stražarjev je dvignil glavo, brez zanimanja pogledal mimoidočega in se vrnil k igri. Menih je odšel skozi vrata in stopil na most. Njegova palica je gluho udarjala v temi. Odšel je iz mesta, ne da bi ga kdo zaustavil. Počakal sem nekaj trenutkov, potem pa sem se vrnil domov in naročil, naj konja odpeljejo v konjušnico.

V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen. Mesto mi jo je še enkrat peklensko zagodlo ... Odititi od tod skozi na široko odprta vrata – bi bilo podlo! Pa sem vendar imel poštene namene. Odločil sem se, da bom naposled obvestil Davida o vsem, kar se godi v Arrasu. Ker sem bil prepričan, da je mesto zapadlo v norost, sem mu želel prihraniti nadaljnje trpljenje in pripeljati človeka, čigar modrost in zdravi razum bi pri priči naredila konec vsem hudičevim delom. Toda zdelo se mi je, da bo to naletelo na odpor meščanov. Vsi so vedeli, da obsojam odločitve mestnega sveta. Kazalo je, da se svet ne bo zadovoljil s tem, da bi me pregnali iz svoje srede, pač pa bo posegel po strožjih ukrepih. Nekaj noči prej nisem zatisnil očesa. Aretacije so po navadi potekale po sončnem zahodu. Potem ko se je zmračilo, sem goreče molil za to, da bi mi usoda prizanesla s trpljenjem. Ko sem tako ždel v bridkem pričakovanju, sem se zatekel k odrešilni misli, ki je vendar vznemirjala ves Arras. Če bi pripeljal v mesto Davida, bi bila to rešitev za vse občestvo meščanov, ki jih je obsedla norost. Seveda sem se zavedal tveganosti tega početja, vendar sem bil pripravljen na vse. Računal sem z možnostjo, da me lahko med pobegom primejo, zato sem si tudi izbral najboljšega konja in načrt za-

upal zanesljivemu služabniku. Toda pogledjte, vrata sem našel skušnjavsko odprta, stražarje pa blagohotno ravnodušne.

Če menite, da sem hrepenel po mučeništvu in sem se umaknil, ker je bilo prelahko – se motite. Uklonilo me je barbarsko zaupanje mestnega sveta v mojo lojalnost! Če sem prej še lahko dvomil o norosti mesta, pa po tej nočni odpravi k vratom svetega Egidija nisem gojil nobenih utvar več.

Ko se je proti večeru na mojem domu pojavil Albert, sem natančno vedel, da se je samo v njegovem umu lahko porodil tako zvijačen načrt, kakršen so bila na stežaj odprta mestna vrata.

V Arrasu ni bilo modrejšega in bolj častivrednega človeka. Odrasel sem v njegovi senci, ali bolje, v njegovi bleščavi. Razum tega svetega starca je osvetljeval steze mojega življenja. V Arras sem prišel kot zelo mlad človek, nisem še končal šol, bil sem še nevesč pisanja, brez sleherne omike. Predali so me v njegovo varstvo, ko mi je bilo dvajset let, in pravzaprav nisem znal samostojno početi ničesar drugega, kot da sem topo žebiral očenaše. Ljubeznivo je skrbel zame, ni mi nudil samo varstva, ampak je do mene gojil tudi čustva nežne navezanosti, s kakršnimi imajo odrasli in izkušeni moški včasih navado obdarjati mlečnozobce, v katerih vidijo nadaljevanje svojih življenjskih ambicij. Pri živem Bogu se zaklinjam, da je v meni videl svojega naslednika!

Iskreno povedano, nikdar nisem imel takšnih nagnjenj. Gent me je naredil rahlo muhastega, in čeprav so podobe preteklosti, ko so minevala leta, v mojem spominu vse bolj bledele, sem vseeno ohranil veselje do veseljačenja in neodvisnosti. V Gentu ljudje jemljejo resničnost dokaj na lahko. Ker sem pripadal tamkajšnji zlati mladini, sem se marsikdaj predajal dokaj nečednim zabavam. Nisem se izogibal niti ljubezenskim uteham niti pogrjnjeni mizi, pa celo takšnim razvedrilom ne, ki se strogim umom utegnejo zdeti bogokletna. Vendar ne gre za to. Bivanje v Gentu mi je vlilo gotovost, da si moram, čeprav mogoče v resnici nisem gospodar svoje usode, vseeno zmeraj

prizadevati, da bi to postal! Chastell, ki je bil takrat moj varuh in je bil dobro zapisan pri vojvodi, je po navadi govoril, da ne obstaja nič bolj sprijenega od prepričanja, da človek ni svoboden. Chastell je razlagal, najpogosteje za bogato obloženo mizo, da dvom o svobodi narekuje mišljenje z ritjo namesto z glavo. »Takrat se človeku dozdeva,« je govoril Chastell, »da je rit iz stekla. Ne misli na nič drugega več kakor na to, kako bi zavaroval svoje sedalo, ki je krhko in nadvse občutljivo. Dobri Bog pa,« je po navadi dodal, »nam je dal riti za to, da bi dobivale brce!« ... Čeprav je bil ta pogled robot, nikakor ni bil tudi plitev. Med najiminenitnejšimi gostijami, v družbi lepih žensk in duhovitih moških sem dozoreval za prepričanje, da sem vreden tega, da mislim sam zase in po lastni meri.

Tako sem torej Gent zapustil resda kot mladenič, vendar ne brez samoljubne gotovosti, da sem dovolj razsoden za to, da hodim po lastnih stezah. Toda iskreno povedano, ko sem se znašel v osami, brez družčine svojih sobesednikov in prijateljev, brez Chastella in možnosti njegovega varstva, sem kaj hitro zapadel v dvom. Prve tedne v Arrasu sem preživiljal v molitvah, postu in pokori. Med pogovorom z Albertom sem kmalu potem, ko sem prispel v mesto, doživel globok pretres. Vprašal me je nekaj na videz preprostega, kar pa mi prej vseeno ni nikoli padlo na pamet. »Kje je gotovost, da je primerneje zaupati lastnemu razumu kakor razodetju, in od kod jo imaš ti? Veruješ v Boga?« Goreče in hlastno sem mu pritrdil, da verujem v Boga.

Takrat je vprašal, ali verjamem v hudiča. Odgovoril sem mu, da verjamem v hudiča. Torej je vprašal, ali verjamem, da se Bog in hudič spopadata za mojo dušo. Odgovoril sem, da tudi v to goreče verjamem. Vprašal je, še zmeraj z blagim in nekam veselim glasom, ali verjamem, da tako Bog kot tudi hudič vplivata na moje misli. Odvrnil sem mu, da je nedvomno tako. »Potemtakem,« je rekel, »delovanje tvojega razuma tvori nekaj, kar je, kot se zdi, nenehen boj. Nebeška milost se v tebi spopada s skušnjavami pekla. Kaj ti torej zagotavlja, da

je lahko tvoja hroma misel, zvezana s tisoči odvisnosti, vplivov, okusov, nasladnih poželenj, strahov in kapric, v spoznavanju Božjih namenov jasnejša in učinkovitejša od cerkvenega nauka? ... V krutih časih živimo, dragi Jan. Ljudje nočejo več biti pošteni kristjani, sledijo zgledu razuzdanih plemičev in nespametnih škofov, predajajo se čudaškim sprevrženostim, iščejo Božjo navzočnost v vsakdanjem življenju in poskušajo izslediti zamisli Boga, da bi jim lahko šli naproti. Toda Bog si ne želi, da bi se ljudje tako vneto trudili za zveličanje. Jasno je, da si vsakdo želi večne sreče, toda naj izroči svojo usodo v roke našemu Gospodu Jezusu Kristusu in naj ga ne nado-mešča ... Zaupaj mi, Jan! Življenje sem prebil sredi knjig in spisov najmodrejših piscev. To je res vredno smeha! Preziram vse te samozvance, ki so želeli – ker so zaupali razumu – rešiti sveto Cerkev. Najmogočnejša sila Cerkve so zakramenti, ti so namreč ozka brv, po kateri se nam Bog bliža nad brezni življenja. Če si zvest zakramentom, si zvest Bogu. Takrat je On s tabo in ti si z njim. Če ti je dal razum, ti ga ni dal zato, da boš posegal k nebesom, ampak da boš vedel, kako naj se premikaš po zemlji.«

Zatem sem ga vprašal, kje je duša, on pa se je dotaknil svojih prsi in mi odvrnil, da je tam duša, Božji dah, moč, zaradi katere se gibam, čutim pripeko in hlad, spim, jem, govorim in mislim. Vprašal sem ga, ali zaradi te moči čutim tudi slo po ženskah, na kar mi je odvrnil, da je nedvomno tako, kajti Bog sploh ne zahteva, da bi se mučil, velikodušen je in me ima rad, saj zato pa je ustvaril žensko, da si jo lahko poželim in si jo vzamem. »Samo bedaki menijo,« je jezno dejal, »da je ženska satanova posoda. Nesmrtno dušo ima in zapeljivo telo. Če bi jo ustvaril satan, bi bila krastača ...«

Takrat sem se predrznil in ga vprašal, ali je duša, katere utrip občutim v prsih, dana vsem živim bitjem. Odvrnil mi je, da se mu ne zdi napačno soditi, da je Bog psa, mačko, kravo pa celo osla obdaril z nekakšno sveto iskro, ki jim omogoča, da živijo, trpijo in se veselijo. V tem sem začutil neprikrito here-

zijo in rekel sem mu, da se mi njegove besede ne zdijo skladne s cerkvenimi nauki. Blago se mi je nasmehnil. »Jan moj,« je rekel, »ni bilo vse, kar želi Bog, zapisano v knjigah, niti ni vse, kar si je Bog zamislil, znano človeku, četudi je ta kateri izmed cerkvenih knezov. Predstavlja si na primer, da imajo tvoji jez-dni konji in črede, ki se pasejo na brabantskih pašnikih, prav tako kakšna živalska nebesa. Kaj je v tem slabega in kakšna žalitev krščanskih nauk je to? Sveti Frančišek je o konju govoril: moj brat konj, o pajku pa: moj brat pajek. Ali ni mogoče domnevati, da Stvarnik v svojem nedoumljivem usmiljenju in dobroti konjem, kravam, kozam in škrjančkom pošilja različne usode, da bi jih preizkusil v radosti in trpljenju? Samo to je gotovo, da je Bog človeka ustvaril po svoji podobi in podobnosti in mu dal tudi razum, zaradi česar so ljudje najnesrečnejša bitja pod soncem. Bog od človeka zahteva tisočkrat več kot od podgane, vendar to nikakor ne pomeni, da bi morala biti podgana pogubljen za vse večne čase. Kadar moliš zase in zame, bi moral delček svojih vzvišenih čustev nameniti priprošnji za živali, drevesa in zvezde, da bi se tudi oni znašli na nebeškem seznamu.«

Govoril je dolgo in tako plemenito, da so mi po obrazu stekle solze, moje srce pa je bilo zvrhano hvaležnosti in spoštovanja. Vendar to ne pomeni, da sem njegove nauke sprejemal brez pomislekov in dvomov. Glavo sem imel resda prazno, toda v kosteh sem še čutil gentske norčije, kar me je sililo v nekakšno kljubovalnost. Takrat sva se pogovarjala vso noč, dokler ni sonce pokukalo izza hribov in razsvetlilo mestnih uličic. Povprašal sem ga o enakosti ljudi pred Bogom pa tudi pred vsem, kar živi na zemlji. »Po čem je pastir tvojih čred slabši od tebe?« mi je odvrnil Albert. »Gotovo je slabši po rojstvu. Na svet si prišel v dobri družini, ki je bila poklicana od nebes, da bi dajala dober zgled s krepostmi in pravičnostjo. Preprosti ljudje imajo preprosto življenje. Od njih ne moremo pričakovati dejanj, ki so namenjena tebi. Vendar to ne pomeni nič drugega kakor samo večje breme. Nimaš zato čred rejene-

ga goveda in dobrih konj, da bi živel v pregrehi, pač pa zato, da boš postavljen pred bolj boleče preizkušnje. Kadar hoče Gospod preizkusiti berača – pošlje nadenj kugo. Kadar hoče preizkusiti tebe – prav tako pošlje kugo. Predstavljal si trpljenje berača, zgrbljenega pred vrati svetišča, čigar telo je prekrito z gnojnimi bulami, in predstavljal si trpljenje bogataša, umirajočega v razkroju in zatohlosti prečudovitih soban, sredi služinčadi, imenitnih skrbnikov in lepih priležnic. Če ti je bilo dano, da si visokega rodu, je bilo to samo zato, da boš padel z višine. Po Božji volji se godi tako, da vse udobje in imenitnost tvojega življenja služita toliko težji in bolj žalostni smrti. Kajti ni se težko posloviti od bede.«

Če povem po pravici, bi se najraje ponorčeval iz tega nauka, saj podobni besedni zavoji niso bili po mojem okusu. Odbijal me je Albertov umetelni obred mišljenja, pa tudi njegova zgovornost, izvirajoča iz davnih časov, ko se ljudje niso znali pogovarjati o ničemer drugem kot o ljubem Bogu in njegovih svetnikih. Ah, goreče sem veroval in bil sem pobožen kristjan, toda nisem hotel vsega življenja potratiti za doumevanje zamisli in dejanj Boga, zato da bi se mu prikupil. Kaj želi Bog narediti z menoj – je njegova stvar. Menil sem, da je moja stvar živeti v skladu z naravo, s kakršno sem bil obdarjen. Kar imejte me za brezdelneža, če želite! Kajti resnično, samo nečesa sem si nadvse želel – svobode! Če mi je Bog stal na poti – sem se mu izognil. Upam, da mi je v svoji nepopisni dobroti – velikodušno odpustil ...

Svoboda ... V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen. To pomeni biti to, kot kar so nas ustvarila nebesa. To je torej svoboda nespameti in modrosti, objestnosti in trpljenja, sreče in nesreče. Kljub vsemu spoštovanju, ki sem ga gojil do Alberta, sem vedno menil, da v marsičem spominja na omejenega farja. Ah, kako si je samo želel, da bi se mogel boriti za zveličanje duš ... Celu nad hrošče se je sklanjal, navdihnjen od svojega poslanstva. Prav to poslanstvo sem imel za nekakšno suženjstvo. Če se je sam dobro počutil v koži preroka in uči-

telja, je bil zagotovo svoboden. Toda ko je poskušal to kožo napeti na moj hrbet, se je spremenil v tirana.

Nekoč mi je naročil disput o komentarju k spoštovanemu Jeanu Gersonu. Dela sem imel za dobre tri nedelje. Bilo je spomladi, mesto se je kopalo v sončnih žarkih. Na pragu leta je v Arras prispel vojvoda Filip, skupaj z njim pa pisani in veseli dvor. Kot veste, se je takrat tam sukala množica Angležev, kajti čeprav jih je vojvoda speljal na led, so vseeno ostali na njegovih posestvih, veseljačili in pili za burgundski denar. Angleži so vedno tam, kjer se jim dobro godi ... Ko je prišla odjuga, se je Filip napotil v Bruselj, v Arrasu pa so ostali različni ljudje, požeruhi, labrači, razuzdanci pa tudi nekaj lahkih deklin. Temu se nisem čudil. Filip se je staral grdo, vse bolj divje je žebiral očenaše, izpod čela je gledal na to vreščečo in pohotno drhal, zato je del dvora razsodno ugotovil, da bo boljše, če ostanejo v Arrasu pod usmiljeno in kljub vsemu oddaljeno Davidovo oblastjo. Kraljevski bastardi blažje gledajo na grehe kot njihovi plemeniti očetje. Tako je torej Arras to pomlad napolnjevalo hrupno krdelo Burgundcev in Angležev, ki so radi pogledali v kozarec. Tam je bila angleška lahkoživka, zelo izvedena v ljubezni. Bilo mi je nekaj več kot dvajset let in po nočeh sem sanjaril o ženski. Zabil sem Gersonove komentarje v kot. Potikal sem se s tistim dekletom po travnikih in se lepo imel. Nekega dne me je Albert zasačil in sklofotal. Strašno sem trpel od bolečin in ponižanja. Ko sem si opomogel, dekleta ni bilo več v Arrasu, Albert pa me je poklical na preizkus. »Kje je gotovost,« sem ga takrat predrzno izzval, »da je primerneje častiti Boga z disputom o delu mojstra Gersona kot z ledji? Govoril si mi o ljubezni, Albert. Stokrat rajе imam ženski trebuh kakor knjige starih pezdetov s Sorbone. Kaj bodo Gersonu moje glose! Razpadel je v prah in v najboljšem primeru ga bova videla v dolini Jozafat čez pet tisoč let ... Kar pa zadeva to angleško dekle, sva na travnikih zunaj mesta skupaj okušala srečo. In od kod veš, da to ni Bogu po volji?« »Bogokletje!« je vzkliknil Albert.

Prav tak je bil že od nekdaj. Kadar je poučeval, sta modrost in uvidevnost žuboreli iz njega kakor voda iz studenca. Toda če je kdo poskušal živeti v skladu z njegovimi nauki, mu je pri priči zagrozil s peklom ... V sebi je gojil čisto idejo, po kateri med Bogom in človekom obstaja čudežna harmonija, toda njeno uresničenje se mu je upiralo.

V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen. Vse lepo in prav, gospoda moja, toda ravno to je bil pekel. Predstavljajte si moje življenje ob strani tega častivrednega in razumnega učitelja, ki bi lahko veljal za zgled vseh kreposti. Govoril mi je: »Ljubi živali, ker so to tvoji mlajši bratje.« Toda ko je pritisnila huda zima in sem naročil, naj mojim konjem nasujejo obilo zobi, mi je očital lahkomišelnost in razsipnost. Govoril mi je: »Ljubi žensko, kajti dana ti je od Boga.« Toda ko sem vzdrževal v hiši priležnico, jo je pregnal z vpitjem, ki ga je slišalo vse mesto, in me obtožil razvrata, kar je – jasna stvar – v Arrasu, kjer je imel vsak meščan, ki je kaj dal nase, več punčar kakor jezdnih konj, povzročilo vsesplošno veselje. Govoril mi je: »Ljubi svoje bližnje in jih imej za sebi enake, kajti res so ti enaki.« Toda ko sem se poskušal držati teh naukov, je udrihal po meni s korobačem in kričal, da zapadam v norost. Govoril mi je, naj ne preziram Židov, toda ni hotel jesti v moji hiši, ker so pri meni včasih jedli židovski bankirji iz Utrechta. In kar je še hujše, niti trohe hinavščine ni bilo v njem. Hodil je po mestu Arras, oborožen s svojo vero, tako skromen, da že skoraj ohol, tako moder, da že skoraj neumen, tako pošten, da že skoraj podel. Samo nečesa pod soncem se je bal bolj kot pekla. Davida se je bal, gospoda moja!

Nekoč sem prisostvoval njenemu pogovoru. David je nepričakovano pripotoval v Arras z majhnim spremstvom. Ustavil se je pri Albertu, in ko ga je pozdravil, se je sklonil nizko k tlom. Bil je postaven, črn, ogorel od severnih vetrov. Albert pa – bel ko sneg, sključen od let, z dolgo sivo brado. Kraljevi bastard, nagle krvi, utelešen hudič, požeruh, lažnivec, poln divjega napuha in najbolj norih zamisli – njemu nasproti pa

modrec, ki so ga bili samo znanje, poštenje in krepost. Dva elementa, kakor psa spuščena z verige. Ah, gospodje, kako sijajen pogovor je bil to ...

Albert je povabil Davida k mizi, na kar je ta zaklical: »Vaše blagorodje, nisem navajen pri večerji glodati koreninic ...« Neprestano je Alberta naslavljal z »vaše blagorodje«, ta pa je globoko zardeval in potihoma mrmral: »O knez moj ...« Jasna stvar, pojedina je bila, kakor se šika. David je žrl za deset mož, kosti je metal naokrog, lizal mast s prstov, ki jih je rinil v gobec. Pozorno sem opazoval Alberta, ki ga je takoj minil tek. Pri Bogu, vedel sem, kaj počne knez! Sploh ni bil tako robot, tako prostaški, kot se je takrat želel prikazati. Hrzal je kakor konj in mastno prdel za mizo, kar ni naredilo dobrega vtisa niti na ljudi, ki so mu bili iz vsega srca vdani. Resnično, malo je pretiral ... Toda ko je stekel pogovor – šele takrat je utrechtški škof zablestel.

Govorila sta o človekovi naravi. Albert se je kot vedno oprijel svojih usmiljenih obrazcev. »Knez,« je dejal, »kdor iskreno ljubi lastno mater in je usmiljen do živali, kot je veleval in učil sveti Frančišek, ta mora biti brez dvoma dober človek ...« »Pa kaj še!« je zagrmel David. »V svoji hiši sem imel hrusta, ki mi je tu pa tam zadušil kakšnega neposlušnega podložnika, prilival strup, včasih koga z nožem dregnil med rebra na moj ukaz ... Enkrat pride k meni ves solzen. Kaj se je zgodilo? vprašam capina. Knez, mi pravi, mati mi je umrla danes ob svitu. Tako je bil ne-utolažljiv, da sem ga moral, predstavljajte si, vaše blagorodje, za nekaj tednov oprostiti vsakršnega dela, ker se mu je tresla roka in bi lahko človeka pohabil, namesto da bi ga poslal v nebesa. Kar zadeva živali, pa jih je prisrčno in nežno ljubil ...«

Albert je poblisnil z očesom, se ugriznil v ustnico in dejal, da izjeme potrjujejo pravila. David pa na to, da tudi sam sodi med te izjeme, ker močno ljubi mater, za svoje konje in pse skrbi kot le malokdo, pa se ga menda ne drži sloves najboljšega človeka v Brabantu ... »To je samo kaprica vaše prevzvišenosti!« je vzkliknil Albert.

Skorajda pol noči sem se tresel od smeha, ko sem poslušal to prerekanje. Ko sta se najedla, kot se spodobi, je David razložil, čemu je prišel. »Vaše blagorodje,« je rekel z dobrotljivim nasmeškom, »prihajam v Arras, ker so mi naznanili, da so meščani zdolgočaseni in čemerni od neprestanega posta, od prizadevanj za večno odrešenje. Tudi meni gre za vaše odrešenje, prisegam pri svetih Kristusovih ranah, da ne mislim na nič drugega in da me nič drugega ne navdaja s takšno bridkostjo kakor propadanje dobrih nravi. Toda stvar je v tem, da brabantška glavarina presiha, moj kraljevi oče je hudo razjarjen, ker so prejemki iz severnih mest zanikrni, trgovina je pri nas podobna nadušljivi kobilici, obzidja mest se krušijo, od časov angleškega jarma se jih ni nihče dotaknil, po cestah se vsenaokrog klatijo razbojniki in spokorniki, toliko jih je, da za trgovce ni več prostora ... Jaz mestu Arras srčno privoščim nebesa, toda ne pozabite, vaše blagorodje, od kod dobivamo naš vsakdanji kruh. Duša kot duša, toda tudi telo si zasluži drobtinico!«

»Vaša prevzvišenost!« je vzkliknil Albert, toda škof ga je z zamahom roke prekinil in govoril naprej, zdaj že v manj dobrotljivem tonu: »Midva se poznavata, častiti očka, kakor dva oguljena konja. Ti, vaše blagorodje, kar rešuj človeške duše, toda v dveh tednih boš mojim dacarjem izplačal šestdeset dukatov ...« Albertu so zadržtele roke. »Toliko bogastva!« je obupano vzkliknil. »Če bi malce popraskal,« je dejal David, »bi v tvojih skrinjah našel tisoče ...« »Tega ne morem narediti,« je rekel Albert, »ne bom ropal tukajšnjih ljudi ...« Škof se je komaj obdržal na klopi, tak smeh ga je popadel ... »Oče,« je rekel potem, »kje piše, da je ljudem več do odrešitve duše kakor do blagostanja? Mesto Arras umira. Vse slabše in težje se tu živi. Neprestano jim pridigaš o Bogu in njegovih svetnikih, deliš zakramente, živina pa je požrta od garij, hiše se podirajo, ni se v kaj obleči niti česa vtakniti v usta. Tukajšnji prebivalci bežijo v druge kraje, kjer je manj svetosti, zato pa več jedalč. Za šestdeset dukatov, ki jih bom dobil, bom to mesto uredil drugače.

Poznaš me, vaše blagorodje, in veš, da sem dober gospodar. Tebi se dozdeva, da je ljudem, če jih zatiraš z Božjo besedo na ustih, zato že lahko. Moja oblast temelji na nečem drugem. Če bo treba, bom pritisnil, in če bo treba – popustil. V Utrechtu je videti veliko nasmejanih obrazov, pri vas, v Arrasu, pa imajo vsi usta zadržana v molitvi.«

Albert je vstal od mize, dvignil je roko. Že sem vedel, da bo zdaj izrekel katero od tistih svojih čudežnih public, s katerimi je krmil Arras že dve desetletji. In zares je rekel: »Vaša prevzvišenost, predvsem moramo zelo ljubiti tiste, ki jim vladamo ...« Oni pa je spet zarezgetal od smeha: »Pojdi k vragu, Albert! Tvojo ljubezen si lahko vtaknejo v rit! Ni pomembno, ali so ljubljene, pač pa, ali se dobro počutijo! Kaj pomaga, če jih ljubiš, če pa jim gre slabo? Mene v Utrechtu ljubi malokdo, jaz pa ne ljubim nikogar. Vendar hočem videti zadovoljne obraze in splošno sitost, kajti samo v tem primeru se bom počutil varnega, ko bom užival v življenju!« »Vaša prevzvišenost,« je vzkliknil Albert, »poteguješ se za priljubljenost med drhaljo! Če bi zahtevali barbarske igre, jim ne bi odrekel! Hlepiš po aplavzu, medtem ko jaz bolj kot po vsem drugem hrepenim po vznesenosti človeških src!« »Ah, pojdi že k vragu, Albert, s to svojo vznesenostjo. Če bi se moj oče držal Božjih zapovedi, kakor se šika, jaz sploh ne bi prišel na svet. Zaplodil me je v grehu, sad njegove grešnosti sem, toda eno vem, da sem bil spočet v užitku, kakršnega krepostna zveza mojemu očetu ni dajala. Torej ne zahtevaj od mene, vaše blagorodje, vznesenosti čustev! Bližji sem tem meščanom Arrasa, ki terjajo kruha in iger, kakor ti, oče, s svojimi pridigami ...«

»Vsak vladar,« je dejal Albert, »ki se bori za duše teh, ki jim vlada, je osamljen.« »Neumnosti kvasiš, vaše blagorodje. Ne vsak, ampak samo tisti, ki si tega želi.« Na te besede se je Chastell, ki je spremljal kneza, sklonil k njemu in mu tiho rekel: »Naj se v Arrasu godi kar koli, treba je priznati, da je naš očka Albert čist kakor solza!« »Pa kaj potem, če je čist, ko pa je bedak!« je revsknil utrechtski škof. Resnično, ta človek ima

odrezav jezik. Kdo drug razen njega bi znal enako natančno zadeti Alberta naravnost v srce?

Vse se je začelo, da tako rečemo, nedolžno. Kdo bi pomislil, da bo takšna malenkost sprožila strašne dogodke. Suknarju po imenu Gervazij, ki so ga klicali Damaščan, ker je pred leti hodil v Sirijo in je imel razširjene zveze med tamkajšnjimi trgovci, je poginil konj. Zares – dokaj nenavaden dogodek! Sploh če upoštevamo, da je bil ta konj zdrav in močan. Za dveletnega čistokrvnega jezdnega konja so v konjušnici njegovega gospodarja posebej pozorno skrbeli. Kot sem rekel, je bil konj prejšnji večer zdrav, in ko je Gervazij pred spanjem obhodil poslopja, njegovi pozornosti ni ušlo, da se žival odlično počuti. Konjušniku je naročil, naj konja zjutraj osedla in ga odpelje k mestnim vratom, kajti nameraval je odpotovati s seržem vse do Lilla. Naslednje jutro je konjušnik prišel v gospodarjevo spalnico in mu povedal, da je konj poginil. Domači so se zgrnili v konjušnico. Žival je negibno ležala na zbiti ilovici, trebuh je imela napihnen, nozdrvi pa prekrite s posušeno peno. »Kaj je ponoči jedel?!« je zakričal Gervazij. Povedali so mu, da mu niso dali ničesar. »Zastrupili so mi jezdnega konja!« je zakričal suknar. To sploh ni bilo mogoče, saj so hišna vrata pred nočjo zapahnili, vsi prebivalci te hiše pa so bili že leta poznani ljudje, ki so uživali gospodarjevo zaupanje. Gervazij je dolgo tarnal nad izgubo lepe živali. Okrog poldneva je prišel k njemu znanec, vrvar, bogat človek, ki je zaposloval tri pomočnike in je imel zunaj mesta lep sadovnjak. Vrvar mu je rekel: »Damaščan, slišim, da te je doletela huda nesreča. To noč ti je poginil konj ... Vedi pa, da sem šel mimo konjušnic in sem v svetlobi bakle videl Žida po imenu Celus, kako je klical prekletstvo nad ves tvoj dom.«

Vrvar je zadel žebljico na glavico, kajti Damaščan je bil s Celusom že leta na bojni nogi. Resnično so morale biti v pogin tega konja vpletene nečiste sile, ker kdo pa je že kdaj slišal, da bi žival tako iznenada poginila? Damaščan je pohitel v mestni svet in vložil pritožbo. Pri tem me ni bilo zraven,

ker sem imel tisti dan druge opravke, ki niso trpeli odlašanja, toda vem, da je suknarja zaslišal sam Albert. »Pripelji pričo,« je rekel razsrjenemu ovaduhu. Kot bi mignil, so v mestni svet privedli vrvarja. »Prisežeš, da si videl?« ga je vprašal Albert. »Prisežem na Kristusove rane.«

Farias de Saxe, ki je bil strokovnjak za pristojnosti in pravne predpise, v mestnem svetu pa je zasedal, ker ni imel nič zanimivejšega početi, je Albertu rekel: »Oče, ne gre, da bi razsojal o zadevah, ki se tičejo meščanov. Celo če bodo danes pokazali zadovoljstvo nad tvojo razsodbo, bodo jutri zagnali kraval, da po svoji volji upravljaš z mestom. Naj Celusa raje zaslišijo sami.« Izbruhnil je spor, ki nikakor ni bil brez pomena. Albert, ki se ni nikoli odpovedoval užitku odmerjanja kazni, je nasprotoval pogledom Fariasa de Saxa in se pri tem skliceval na Celusov izvor. »Kje piše, da bi morala Židu soditi mestna sodišča?! Židu lahko sodi kdor koli!« Na to je Farias de Saxe odvrnil: »Kje pa piše, da Židu lahko sodi kdor koli?« Seveda je v sporu zmagal Albert, kajti zanj je bil izid resnično pomemben, medtem ko je de Saxe vse skupaj jemal kot zabavo. Bil je preveč bogat in preveč z dolgočasen, da bi čemur koli pripisoval večji pomen. Nekoč, ko sem ga srečal v cerkvi pred spovednico, mi je zaupal, da greši iz dolgega časa in se iz dolgega časa spoveduje ... To je bil zares edini veliki gospod v mestu Arras! Naj počiva v miru ...

Privedli so torej Celusa. »Si priklical prekletstvo?« ga je vprašal Albert. »Vaše blagorodje, jaz tega ne znam.« »Pa govorijo o tebi, da si pameten Žid.« »Še toliko bolj ne znam!« »Ali to pomeni, da je za učinkovito prekletstvo potrebno neznanje?« »To za nekatere pomeni to, za druge pa kaj povsem drugega ... Vsakdo bere to, kar hoče prebrati!« »Celus, priznaj. Sovražiš Gervazija Damaščana ...« »Ali ga moram imeti rad, vaše blagorodje? Če je tako, ga bom vzljubil.« »Ne stojiš prvič pred mestnim svetom, Celus. Pred tremi leti si oskrnil krščansko truplo.« »Motite se, vaše blagorodje. S tem nisem imel nič skupnega, takrat me ni bilo v mestu, kar je preprič-

ljivo pokazala preiskava.« »Vendar ne boš zanikal, da si bil vpleten v tisto zadevo.« »Tega ne morem zanikati, ker je tako bilo ... Toda ...« »Celus, poročali so nam, da nisi maral gostiti gospoda de Saxa, kot veleva običaj.« »Vaše blagorodje, gospod de Saxe lahko priča, da sem ga vselej sprejemal z ustrezno ponižnostjo. Gospod de Saxe je prihajal skupaj z dvema hrtoma in eno vižlo in nikoli mu nisem kratil njegovih pravic.« »Vendar teh pravic nimaš za primerne.« »Nisem jaz tisti, ki bi smel soditi, kaj je v mestu Arras primerno in kaj ne ...« »Ali hočeš reči, da ti je to mesto tuje?« »Tega nisem rekel, vaše blagorodje.« »Vendar si tako pomislil, Celus.« »Če mi dovolite, od kod vaše blagorodje pozna moje misli?« »Ti nisi tukaj zato, da bi spraševal, ampak odgovarjal ...«

Tako je šlo vse do poznega večera. Celus se mi je smilil, čeprav je bil Žid, toda nisem se mešal v to zadevo. Vrvarjevo pričanje so vzeli za dokaz, kar je bilo očitno že od začetka. Tisto noč se je Celus obesil v rotovski kleti. Gospod de Saxe je bil dovolj pogumen, da je Albertu zabrusil: »Oče, kri tega Žida imaš ti na vesti.« Na to je Albert vzvišeno odvrnil: »Govoriš o nečem, česar sam ne poznaš in nimaš.« Farias de Saxe mi je, ko je odhajal iz dvorane mestnega sveta, zamrmral: »Takšni kot ta so vedno najhujši. Ubijajo brez greha.« Kot sem slišal, se je tega dne gospod de Saxe strašno napil. To je bil eden izmed redkih dni v njegovem življenju, ko se ni dolgočasil.

Vendar napetosti v mestu ni povzročila Fariasova opitost. V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen. Gospoda moja! Vaš pogled na meščane Arrasa je danes morda poln nejevolje in celo golega gnusa, ker so si resnično dovolili stvari, kakršnih še nismo videli, odkar svet stoji. Toda to je bila vendar igra usode. Te ljudi sem poznal. Niso bili slabi, zagotovo ne slabši od drugih prebivalcev Brabanta in celotnega vojvodstva. Arras resda ni dal pretirano veliko bogaboječih mož in krepostnih žena, v njem je bilo veliko zavisti, grdobij, svinjarij, marsikateri lopov si je spletel toplo gnezdece med mestnimi zidovi, toda tistega večera, ko se je raznesla novica o smrti Žida Celusa, so